

Izmaiņas Satversmes tiesas procesā 2026.gadā

Autore: Andīna Brīvule, SIA "Sorainen ZAB"

2026.gada 18.februārī stājās spēkā Satversmes tiesas likuma grozījumi, kas paredz būtiskas izmaiņas Satversmes tiesas procesā. Tie aptver gan organizatoriskus, gan procesuālus aspektus, kuru mērķis ir padarīt Satversmes tiesas procesu efektīvāku. Vienlaikus grozījumi paaugstina prasības visiem iesniedzējiem juridiski pamatot pieteikumu un paplašina tiesas rīcības iespējas lietas sagatavošanā un izskatīšanā. Šajā publikācijā aplūkoti būtiskākie procesa jauninājumi.

Nepietiekams juridiskais pamatojums – atteikuma pamats visiem iesniedzējiem

Pirms [Satversmes tiesas likuma](#) grozījumu spēkā stāšanās likuma 20.panta 6.daļa noteica, ka, izskatot privātpersonas konstitucionālo sūdzību, kolēģija var atteikties ierosināt lietu, ja sūdzībā ietvertais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai. Savukārt attiecībā uz citu iesniedzēju pieteikumiem šāds atteikuma pamats nebija piemērojams.

Satversmes tiesas likuma jaunajā redakcijā [20.panta](#) 5.daļas 6.punkts noteic, ka turpmāk šāds atteikuma pamats ir attiecināms ne tikai uz privātpersonu konstitucionālajām sūdzībām, bet arī uz citu subjektu, piemēram, ģenerālprokurora, tiesībsarga vai deputātu, iesniegtajiem pieteikumiem, ja tajos ietvertais juridiskais pamatojums acīmredzami nav pietiekams prasījuma apmierināšanai (piemēram, gadījumos, kad par attiecīgo jautājumu jau ir izveidojusies plaša Satversmes tiesas judikatūra, kuru pieteikuma iesniedzējs nav ņēmis vērā).

Šādi grozījumi ir pamatoti, jo prasībai pēc pietiekama juridiskā pamatojuma būtu jābūt vienlīdzīgi piemērojamai neatkarīgi no pieteikuma iesniedzēja statusa. Nav pamatoti noteikt augstākas prasības privātpersonām, kuru iespējas sagatavot konstitucionālo sūdzību var būt ierobežotas, vienlaikus neattiecinot tās uz valsts institūcijām un amatpersonām ar ievērojami lielākiem resursiem.

Privātpersonu pienākums sniegt informāciju Satversmes tiesai

Iepriekšējais regulējums noteica Satversmes tiesai tiesības, sagatavojot lietu, lūgt informāciju no pieteikuma iesniedzēja, valsts institūcijām vai amatpersonām (arī no tās, kas izdevusi apstrīdēto normu) un no pieaicinātās personas. Taču tas neparedzēja iespēju lietas sagatavošanas stadijā lūgt dokumentus un ziņas no privātpersonas, kas nav pieteikuma iesniedzēja.

Nemot vērā praksē vairākkārt konstatēto nepieciešamību, Satversmes tiesas likuma regulējums papildināts, [22.panta](#) 2.daļas 4.punktā piešķirot Satversmes tiesai tiesības pieprasīt informāciju arī no privātpersonām. Šādā gadījumā privātpersonām atbilstoši likuma 22.panta 4.daļā noteiktajam ir pienākums iesniegt dokumentus un citu informāciju tiesneša noteiktajā termiņā.

Izmaiņas procesuālajos termiņos un citi regulējumi

Iepriekš Satversmes tiesas likums paredzēja, ka lēmumu par lietas ierosināšanu vai par atteikšanos to ierosināt ir jāpieņem mēneša laikā no pieteikuma iesniegšanas dienas, un tikai sarežģītās lietās šo termiņu varēja pagarināt līdz diviem mēnešiem.

Grozījumi noteic atteikties no kritērija “sarežģītās lietās”, jo praksē nepieciešamība pagarināt termiņu var rasties arī citu, ar pieteikuma sarežģītību nesaistītu apsvērumu dēļ. Piemēram, ja lēmuma par lietas ierosināšanu vai atteikšanos to ierosināt pieņemšanai ir nepieciešams pieprasīt papildu informāciju, taču mēneša laikā tā nav saņemta.

Iepriekšējais regulējums paredzēja, ka spriedums jāpieņem 30 dienu laikā pēc Satversmes tiesas sēdes, un šo termiņu nebija iespējams pagarināt. Dažādu iemeslu, piemēram, lietas sarežģītības dēļ, šis termiņš var būt par īsu.

Grozījumi noteic atteikties no kritērija “sarežģītās lietās”, jo praksē nepieciešamība pagarināt termiņu var rasties arī citu, ar pieteikuma sarežģītību nesaistītu apsvērumu dēļ

Saskaņā ar grozījumiem, ja sprieduma sagatavošanai nepieciešams ilgāks laiks, tagad Satversmes tiesa termiņu var pagarināt vēl par 30 dienām, par to paziņojot lietas dalībniekiem. Tādējādi maksimālais sprieduma sagatavošanas termiņš ir 60 dienas pēc Satversmes tiesas sēdes. Vienlaikus 30 dienas joprojām ir

termiņš, kurā jāpieņem spriedums, un to ir pieļauts pagarināt tikai objektīvu iemeslu dēļ.

Lai gan pieteikuma iesniedzēju interesēs ir savlaicīga sprieduma saņemšana, uzskatu, ka iespēja pagarināt sprieduma sagatavošanas termiņu ir nepieciešama, jo tā veicina rūpīgāku lietas izskatīšanu un augstāku sprieduma kvalitāti, tādējādi stiprinot pamattiesību aizsardzību.

Praksē apjomīgās lietās Satversmes tiesa vairākkārt ir saskārusies ar nepieciešamību pirms tiesas sēdes izlemt ar tās norisi saistītus jautājumus un apspriest tos ar lietas dalībniekiem (piemēram, vairāku pieteikuma iesniedzēju gadījumā – paskaidrojumu sniegšanas secību, ilgumu u. tml.). Ņemot vērā šo vajadzību, Satversmes tiesas likuma [28.panta](#) 1.¹daļa tagad ievieš iespēju sasaukt sagatavošanas sēdi kā citos tiesas procesos, lai izlemtu ar tiesas sēdes norisi saistītus jautājumus.

Atsevišķos gadījumos, izskatot lietu rakstveida procesā, var arī atklāties apstākļi un fakti, kuru dēļ nepieciešams rīkot tiesas sēdi ar lietas dalībnieku piedalīšanos. Tādēļ Satversmes tiesas likuma 28.¹pants ticis papildināts ar 4.daļu, kas noteic: *Ja, izskatot lietu rakstveida procesā, tiesa atzīst par nepieciešamu noskaidrot lietā nozīmīgus apstākļus, tā lietu turpina izskatīt tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos.*

Satversmes tiesas vēršanās EST un ECT

Grozījumi Satversmes tiesas likumā nostiprina Satversmes tiesas dialogu ar starptautiskajām tiesām. Iepriekš kārtību, kādā Satversmes tiesa vēršas Eiropas Savienības Tiesā (EST) ar prejudiciāliem jautājumiem, tā noteica pati kā neregulētu procesuālu jautājumu.

Savukārt pagājušā gada izskaņā Latvija pievienojās Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (Konvencija) 16.protokolam, ar kuru ieviests jauns mehānisms cilvēktiesību aizsardzībai nacionālajās tiesvedībās. Tas ļauj Satversmes tiesai un Augstākajai tiesai lūgt Eiropas Cilvēktiesību tiesai (ECT) konsultatīvus atzinumus par Konvencijas un tās protokolos garantēto tiesību interpretāciju vai piemērošanu.

Grozījumi papildina Satversmes tiesas likumu ar [26.¹pantu](#), kas regulē tiesvedības apturēšanu, ja Satversmes tiesa nolemj uzdot EST jautājumu par Eiropas Savienības tiesību normas spēkā esamību vai interpretāciju vai lūgt ECT

(vai citas starptautiskas tiesas, ja tiesiskais regulējums to paredz) konsultatīvu atzinumu. Pēc attiecīgā atzinuma vai nolēmuma saņemšanas Satversmes tiesa atjauno tiesvedību lietā.

Tiesneša atsevišķo domu publiskošana

Satversmes tiesas tiesnesim ir tiesības paust atsevišķās domas gan par spriedumiem, gan par lēmumiem par tiesvedības izbeigšanu. Tomēr saskaņā ar likuma redakciju pirms grozījumiem, tika publicētas tikai atsevišķās domas par Satversmes tiesas spriedumiem.

Arī lēmumos par tiesvedības izbeigšanu var tikt sniegta nozīmīga Satversmes, kā arī Satversmes tiesas likuma normu interpretācija dažādos procesuālos jautājumos

Savukārt arī lēmumos par tiesvedības izbeigšanu var tikt sniegta nozīmīga Satversmes, kā arī Satversmes tiesas likuma normu interpretācija dažādos procesuālos jautājumos. Tāpēc, lemjot par tiesvedības izbeigšanu, tiesnešu balsojums var atšķirties gan jautājumā, vai lieta būtu izbeidzama vai izskatāma pēc būtības (taisāms spriedums), gan arī attiecībā uz lēmumā ietverto pamatojumu. Līdz ar to arī tiesvedības izbeigšanas gadījumos lietas dalībniekiem un sabiedrībai ir būtiski zināt tā tiesneša argumentus, kurš nepiekrīt tiesnešu vairākuma viedoklim un ir izvēlējies paust atsevišķās domas.

Tādēļ grozījumi paredz iespēju sniegt atsevišķās domas arī par lēmumiem attiecībā uz tiesvedības izbeigšanu, un gadījumos, kad tiesnesis šādas atsevišķās domas ir izvēlējies sniegt, tās tiek publicētas ([29.panta](#) 5.daļa un [33.panta](#) 1.daļa). Vienlaikus precizēts, ka atsevišķo domu sniegšana ir tiesneša tiesības, nevis pienākums, tādējādi respektējot tiesneša neatkarību ([29.panta](#) 4. daļa un [30.panta](#) 6.daļa).

Noraidījums Satversmes tiesas tiesnesim

Pirms grozījumiem Satversmes tiesas likuma [25.panta](#) 5.daļa paredzēja, ka Satversmes tiesas tiesnešiem nevar pieteikt noraidījumu. Tomēr šī norma pastāvēja tikai formāli, jo Satversmes [92.panta](#) pirmajā teikumā noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu ir nepieciešams nodrošināt arī Satversmes tiesas procesā un personām ir jābūt iespējai pieteikt noraidījumu arī Satversmes tiesas tiesnesim.

Tādēļ praksē Satversmes tiesa lēma par tiesnesim pieteikto noraidījumu. Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesas likuma 25.panta 5.daļa, kas noteica aizliegumu pieteikt tiesnesim noraidījumu, tika izslēgta no Satversmes tiesas likuma.

Pāreja uz e-lietu un secinājumi

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma [20.¹pantu](#), kas stāsies spēkā 2026.gada 1.jūnijā, Satversmes tiesas process notiks vienotajā e-lietas sistēmā. Tajā tiks sagatavoti, augšupielādēti un glabāti ar lietu saistītie dokumenti. Detalizētu kārtību, kādā Satversmes tiesa kārtos lietvedību tiesu informatīvajā sistēmā, kā arī Satversmes tiesas un procesa dalībnieku saziņas kārtību noteiks Satversmes tiesas reglaments. Savukārt tiesu informatīvajā sistēmā par Satversmes tiesas procesu minimālo iekļaujamās informācijas apjomu noteiks Ministru kabinets.

Grozījumi Satversmes tiesas likumā kopumā ir vērsti uz procesa modernizēšanu, efektivitātes un kvalitātes uzlabošanu. Tie uzlabo procesuālos risinājumus, tiesas spriešanas caurskatāmību, vienlaikus paaugstinot prasības pieteikumu juridiskajam pamatojumam un paplašinot tiesas pilnvaras lietas sagatavošanā.